

واکاوی تدابیر رهبری در خصوص اهمیت دریا، لزوم حضور در دریای آزاد و توسعه‌ی دریا محور

مرتضی رشیدی^۱، فرهاد جهان تیغ^۲

^۱ قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (ص) (دانشگاه خاتم)

^۲ قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (ص) (دانشگاه خاتم)

چکیده

توان نیروی دریایی ایران و حاکمیت آن بر دریاهای دور بر کسی پوشیده نیست اما با گذر زمان و کوتاهی حاکمان در اعصار مختلف، جایگاه این بازوی توانمند فراز و نشیب‌های زیادی داشته است. از این روی، فرماندهی معظم کل قوا با تدبیر اندیشمندانه خود نیروی دریایی را نیرویی راهبردی نامیدند و این نیرو را در کانون توجهات دولتمردان و نیروهای مسلح قرار دادند. با توجه به سیاست مسلط بر نظام بین الملل و در پی آن حضور نیروهای فرا منطقه‌یی در آبهای آزاد نقاط مختلف دنیا و تهدیدهای ناشی از آن علیه منافع جمهوری اسلامی ایران، نگارنده در این مقاله سعی بر آن دارد دیدگاه معظم له (راهبردی بودن نیروی دریایی) را از منظر چارچوبهای نظری مختلف از جمله موازنه قوا، تجارت دریایی، استراتژی دفاعی و... مورد واکاوی سیاسی و بین المللی قرار گیرد. دستاوردهای حاصل از این مطالعه، پی بردن به اهمیت دریا در دیدگاه رهبری و جایگاهی موازنه قوا به سود ایران در منطقه خاورمیانه، شمال آفریقا و حوزه دریای مدیترانه می- باشد.

واژه‌های کلیدی: نیروی دریایی، موازنه قوا، نظام بین الملل، فرمانطقه‌ای، راهبردی

۱-مقدمه

اینکه ایران از لحاظ ژئوپولیتیکی در موقعیت برتری قرار دارد امری بدیهی است. آنچه به عوامل جغرافیا، منابع طبیعی، و توان صنعتی از فضل قدرت اهمیت واقعی می بخشد، آمادگی نظامی است. وابستگی قدرت ملی به آمادگی نظامی چنان واضح است که نیاز به توضیح بیشتر ندارد. آمادگی نظامی مستلزم موجود تأسیسات نظامی است که قادر به حمایت از سیاست خارجی مورد نظر باشد که انجام این امر مستلزم نوآوریهای تکنولوژیک، و کمیت و کیفیت نیروهای مسلح است. با راهبردی نامیدن نیروی دریایی توسط مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۸ همه توجهات به توان تکنولوژیکی و نظامی دریایی و حضور در آبهای منطقه ای و فرا منطقه ای جلب و در پی آن تحقیقات علمی و ساخت و سازهای تسلیحاتی شروع شد که حاصل آن ساخت ناو شکن جماران، و در پی آن حضور در مدار ۱۰ درجه و عبور از کانال سوئز در اوج وقایع بیداری اسلامی بود. حضور نیروی دریایی ارتش ج.ا.ا در آبهای آزاد پیامهای مهمی برای دوستان و دشمنان ایران اسلامی داشت. از یک رو باعث قوت قلب و دلگرمی مسلمانان جهان خصوصاً مردم مظلوم فلسطین گردید و از سوی دیگر عبور از کانال سوئز و وارد شدن به دریای مدیترانه موازنه قوا را در این دریا به سود ایران و به ضرر اسرائیل بر هم زد و بر اساس سیاست جدید تهدید-تهدید ج.ا.ا حضور نیروی دریایی ارتش ج.ا.ا در آبهای ساحلی آمریکا ملموس گردید. در این مقاله سعی شده مبانی نظری مقام معظم رهبری (جدول شماره یک) در تبیین نیروی دریایی راهبردی مورد واکاوی و سنجش قرار گیرد که این مبانی عبارتند از:

۱. سیاست پرستیژ
۲. تلاش برای بیشینه کردن قدرت و تغییر موازنه قوا
۳. استراتژی دفاعی
۴. قانون اساسی ج.ا.ا و مأموریت ارتش ج.ا.ا
۵. سند چشم انداز ۱۴۰۴
۶. تولید علم و فناوری و رسیدن به الگوی اسلامی- ایرانی
۷. تعامل سازنده و موثر با جهان بر اساس اصول حکمت، عزت و مصلحت
۸. بعد اقتصادی و اهمیت حمل و نقل دریایی
۹. دزدان دریایی

^۱ - دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین الملل

^۲ کارشناس ارشد فیزیک اتمی

۲- سیاست پرستیژ

یکی از روشهای نمایش قدرت در عرصه بین‌المللی سیاست پرستیژ است. همان‌طور که بعد مادی و فیزیکی توان نظامی اهمیت دارد صور برداشتی از این توان نیز حائز اهمیت است. همان‌طوریکه سیاست پرستیژ در روابط بین‌افراد مهم است در روابط بین‌الملل نیز مورد توجه و تدقیق است. هر فردی تنها با ستایش دیگران از خوبی، هوش و قدرت او است که وی از آنچه خود صفات برجسته خویش می‌داند آگاهی کامل می‌یابد و می‌تواند کاملاً از آنها برخوردار گردد. تصویری که دیگران از ما در آینه ضمیر خود دارند (یعنی پرستیژ ما) هر چند ممکن است انعکاس تحریف شده‌ای از واقعیت موجودی ما باشد، اما موجودیت ما را به عنوان اعضای جامعه تعیین می‌کند، حال آنکه واقعیت وجودی ما چنین نقشی ندارد. هدف از اتخاذ این سیاست آن است که سایر دولت‌ها تحت تاثیر قدرتی قرارگیرند که این کشور دارد یا معتقد است که دارد و یا می‌خواهد که سایر دول وجود آن را بپذیرند. یکی از ابزارهای این سیاست نمایش قدرت نظامی است. (۱)

نمایش قدرت نظامی یک کشور برای تحت تاثیر قراردادن دیگران به کار می‌رود. در این مورد پرستیژ -اشتهار به قدرت- هم ابزاری بازدارنده شده است و هم به عنوان آمادگی جنگی به کار می‌آید. (۲)

در رهنمود نیروی راهبردی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) پرستیژ توان نیروی دریایی به خوبی به نمایش گذاشته شد و به دشمن منطقه‌ای اسرائیل و فرا منطقه‌ای آمریکا هشدارهای لازم را دارد. البته با توجه به سیاست‌های دفاعی ج.ا.ا. نمایش قدرت دریایی ایران در آبهای آزاد هیچگونه تهدیدی را برای کشورهای منطقه و همسایه به همراه ندارد و این مورد تنها تهدیدی در مقابل تهدیدهای احتمالی دشمنان است.

۳- موازنه قوا

در تمام انواع، سطوح، زمینه‌ها و اشکال ارتباط بین‌المللی، تلاش هر یک از طرفین، برای کسب برتری و موقعیت بهتر در ارتباط با طرف مقابل، واجد نقش تاثیر گذار بوده و غیر قابل اجتناب است. این امر بدان معنا است که فارغ از ماهیت روابط، بدست آوردن امتیازات و توانمندی‌هایی فراتر از طرف مقابل، از اهداف هر یک از طرفین می‌باشد تا در ارتباطات فیما بین، در مقایسه با طرف دیگر رابطه، قادر به کسب موقعیت تاثیر گذارتری بر روند ارتباط باشد که می‌توان از این امر به عنوان موازنه قوا نام برد.

متغیر و مولفه‌هایی می‌توانند در کسب برتری در روابط کشورها موثر بوده و منجر به کسب اشرافیت و برتری شوند، شامل طیف گسترده‌ای هستند که ماهیت و زمینه این متغیرها و مولفه‌ها نزدیکی زیادی با بستر و شکل و نوع ارتباط دارند.

عرصه آب‌های آزاد تنها حوزه در جهان است که حضور نیروهای آن دسته از کشورهای مختلف جهان که به این آبها دسترسی دارند، فاقد حدود مرز مشخصی بوده و دامنه این حضور به توان کشورها بستگی دارد و در این عرصه نیروی هوایی و یا احیاناً واحدهای زمینی، بدون حضور عناصر نیروی دریایی ماهیاتاً موضوعیت ندارد و بررسی اجمالی روند وقایع جهان در قرون اخیر نشان می‌دهد که توانمندی و اقتدار نیروی دریایی ابزار مهمی برای ارتقاء جایگاه و میزان تاثیرگذاری کشورهای جهان در عرصه تحولات منطقه‌ای و یا جهانی می‌باشد. از منظر الفرد ماهان دریانورد امریکایی میزان پیشرفت نیروی دریایی ممالک بستگی به نکات ذیل دارد: ۱) موقعیت جغرافیایی - منظور وضعیت نسبی ممالک نسبت به دریاست. ۲) وضع طبیعی - منظور شکل و وضع ناهمواریهای ساحلی و خصوصیات لنگرگاههاست. ۳) وسعت خاک - عبارتست از طول خطوط ساحلی یک کشور و درجه سهولت دفاعی از آن. ۴) میزان جمعیت. ۵) خصوصیات ملی - عبارت است خصوصیات ذاتی مردم یک کشور. ۶) سیاست دولت (۳). نکات بالا حاکی از آن است که زمینه‌های لازم برای بروز قدرت دریایی تاثیر گذار در معادلات منطقه‌ای فراهم بوده که مقام معظم رهبری اینچنین رهنمودی را ارائه دادند

حضور قدرتمند نیروی دریایی آمریکا در خلیج فارس و اقیانوس هند برتری را در دریا به سود آمریکا رقم زده بود که این قدرت دریایی می‌تواند عملیاتی‌های دریا پایه را در برعلیه اهداف زمینی و هوایی به خوبی فرماندهی کند.

حضور این قدرت فرامنطقه‌ای در خاورمیانه و حمایت آن از دشمن منطقه‌ای و بالقوه ایران یعنی اسرائیل تا قبل از بیداری اسلامی نتوانسته بود موازنه قوا را در خاورمیانه بر هم زند و ج.ا.ا. با توجه به منابع قدرتی که در اختیار دارد به خوبی این موازنه را در مقابل این دو کشور و متحدان آنها برقرار کرده بود. بعد از وقوع بیداری اسلامی و فرو ریختن دومینوی دست‌نشانده‌های آمریکا در کشورهای عربی، موازنه قوا به سود ایران شروع به شکل‌گیری نمود و در این حین بود که حضور نیروی دریایی ارتش ج.ا.ا. در دریای مدیترانه بعد از پیروزی انقلاب مصر این تغییر را به خوبی برجسته کرد. به هر تقدیر، ابزار اصلی که هر دولت می‌کوشد از طریق آن و با قدرتی که در اختیار دارد موازنه قدرت را حفظ و یا اعاده کند تسلیحات است. (۴)

قلمداد کردن نیروهای دریایی بعنوان یک نیروی راهبردی دگرگونی تکنولوژیکی و علمی در تولید اسلحه ایجاد کرد به طوری که شناورها و ناوهای امریکایی و اسرائیلی در هیچ کجای دنیا در امان نخواهند بود و این تدبیر حکیمانه رهبری باعث می‌گردد. دفاع در مقابل جنگ احتمالی با دشمن در کیلومترها دورتر از مرز ایران انجام گیرد و فلسفه دفاع در عمق خاک خودی به دفاع در خاک و سواحل دشمن تغییر کند.

۴- استراتژی دفاع ملی

ساختار فعلی سیستم بین الملل ملتها را ناگزیر ساخته است تا حتی الامکان با اتکا به خود از منافع حیاتی خود دفاع کنند. پس جای تعجب ندارد که در سیاست گذاری خارجی، سیاست امنیت ملی مهمترین جایگاه را به خود اختصاص داده اند. برای دفاع از ارزشهای ملی، اکثر کشورها متقاعد شده اند که باید تا آنجائیکه منابع ملی آنان اجازه می دهد قدرت نظامی خود را افزایش دهند. برای رفع و دفع تسلط خارجی و یا جلوگیری از نفوذ آن سیاست های ملی خاصی وجود دارند. همانطور که از نمودار شکل (۲) مشخص می شود، سیاست امنیت ملی دارای سه جنبه دیپلماتیکی، نظامی و اقتصادی است. (۵)

که اهمیت به این جنبه ها در کشورهای مختلف متفاوت است. استراتژی مقام معظم رهبری برای نیروی دریایی راهبردی هر سه جنبه فوق را شامل می شود که در این جا فقط به جنبه نظامی پرداخته می شود. سیاست نظامی را عموماً به دو گروه بسیار وسیع (استراتژی و ساختار) تقسیم بندی می کنند. (۶)

استراتژی نظامی را کاربرد منابع و قدرت نظامی در راستای اهداف سیاست خارجی تعریف کنیم. نیروی دریایی راهبردی در نقش ج.ا.ا معنا و مفهوم پیدا می کند. استراتژی نظامی شامل ۱- نقش و ماموریتها ۲- سپاه گیری ۳- استقرار نیروها ۴- تعیین هدف است. (شکل ۲). حال با توجه به استراتژی نظامی ج.ا.ا که جنبه دفاعی دارد ایفای نقش آن در ورای آبهای ساحلی که دفاع از منافع ملی و مهار دشمن است توجیه می گردد. در استراتژی دفاعی تمام عوامل داخلی و خارجی باید در زمان طرح استراتژیهای نظامی- دفاعی در نظر گرفته شوند. (۷). و حال که بالقوه ترین دشمن ما (اسرائیل) در سواحل مدیترانه حضور دارد و همچنین، حضور ابر قدرت فرامنطقه ای (آمریکا) در آبهای خاورمیانه، نیروی دریایی راهبردی را بیش از پیش توجیه می کند.

۵- قانون اساسی و وظایف ارتش جمهوری اسلامی

در اصل ۱۴۳ قانون اساسی ج.ا.ا و همچنین بند پنجم قوانین ارتش با قاطعیت بر حفاظت از منافع ملی و یاری به مستضعفین در نقاط مختلف دنیا و حفظ امنیت آنها و راههای مواصلاتی دریایی و... تاکید شده است. (۸)

تغییر شرایط در آبهای آزاد و تهدیدات ایجاد شده علیه منافع ملی و ناوگان دریایی ج.ا.ا مقام معظم رهبری^(مدظله عالی) را بر آن داشت که بر اساس نکات فوق که در قوانین ج.ا.ا با صراحت به آن اشاره شده دستور قدرت نمایی نیروی دریایی را در آنسوی مرزهای آبی صادر کنند.

۶- سند چشم انداز ۱۴۰۴

سند چشم انداز به عنوان یکی از شاخصه های اصلی ارزیابی روند حرکتی ج.ا.ا به سمت آرمان های مورد نظر بوده و مقام معظم رهبری و فرماندهی معظم کل قوا از این سند به عنوان نقشه راه حقیقی، قله حرکت برنامه ریزی شده، گام بلندی در راه رسیدن به آرمان های والای انقلاب اسلامی، یکی از امکانات با ارزش نظام جمهوری اسلامی و ... نام برده اند و همچنین ایشان در خصوص اهمیت برنامه ریزی و حرکت براساس برنامه (۹)، قابل دسترسی و حصول بودن اهداف مورد نظر در سند چشم انداز (۱۰)، لزوم ارزیابی روند اقدامات صورت گرفته در راستای سند چشم انداز در طول برنامه، لزوم تعیین معیارها و شاخص های روشن، اهتمام بیشتر به سند چشم انداز (۱۱) از توصیه های معظم له می باشد. موارد ذیل را می توان به عنوان ویژگی های نیروی دفاعی کشور و از جمله نیروی دریایی از بطن این سند استنباط نمود:

۱- ((امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه جانبه و پیوستگی مردم و حکومت)) (۱۲)

ارتش ج.ا.ا با همراهی سایر نیروهای مسلح به عنوان رکن رکن سامانه دفاعی کشور به شمار آمده و نیروی دریایی به عنوان یکی از نیروهای اصلی این سامانه دارا جایگاه بی بدیلی می باشد.

۲- ((دست یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه ی آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تاکید بر جنبش نرم افزاری و تولید علم،...)) (۱۳)

هر چند در این بند به صراحت اشاره ای به بعد دفاعی نظامی نشده است، لیکن کسب جایگاه نخست در سطح منطقه، نیازمند رشد و ارتقای توانمندی ها و ظرفیت های کشور در تمام ابعاد بوده و از یکسو هیچ کشوری بدون تقویت و ارتقای سطح توانمندیهای دفاعی- نظامی خویش قادر به کسب و حفظ جایگاه بالایی در ابعاد اقتصادی، علمی و فناوری نبوده و از سوی دیگر با توجه به پیوستگی و تعامل نزدیک ظرفیت های موثر در توانمندی های دفاعی - نظامی با سایر حوزه ها، عدم توجه به توانمندی های دفاعی- نظامی و توجه صرف به سایر حوزه ها به معنای بی توجهی به بخش عمده ای از ظرفیت های موجود در کشور و نامتوازن ساختن فرآیند توسعه و پیشرفت کشور و نامتوازن ساختن فرآیند توسعه و پیشرفت کشور در سایر حوزه ها خواهد بود.

۳- ((جامعه ی ایرانی در افق این چشم انداز چنین ویژگی هایی خواهد داشت: توسعه یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود،...)) (۱۴)

به عبارت دیگر گسترش دامنه حضور نیروی دریایی ج.ا.ا به محدوده مدار ۱۰ درجه جغرافیایی و حتی فراتر از آن و تبدیل این نیرو به نیروی راهبردی که توان حضور و نقش آفرینی در تمام آب های آزاد جهان را دارا باشد، یک فرآیند توسعه یافتگی خواهد بود که انطباق کاملی با اهداف چشم انداز ۱۴۰۴ دارد.

۷- تولید علم و فناوری و رسیدن به الگوی اسلامی- ایرانی

ایران اسلامی به یمن الطاف الهی و تلاش‌ها مستمر دانشمندان و نخبگان توانمند خویش توانسته است در بسیاری از حوزه‌های علمی و فناوری به مراتب بالایی در سطح جهان برسد و استمرار این روند موجب ارتقاء هر چه بیشتر جایگاه ج.ا.ا از نظر موضوعات و مباحث علمی و فناوری خواهد شد. شاید بتوان عرصه دریا و نیروی دریایی راهبردی را یکی از مهم ترین عرصه های تجلی توانمندی علمی و فناوری کشور های قدرتمند جهان دانست. بدون شک ساخت ناوشکن «جمهوری اسلامی جماران» یکی از مهمترین دستاورد علمی، فنی و تحقیقاتی کشورمان و از پروژه‌های اقتدار آفرین و تحقیقاتی کشورمان بوده و با توجه به اینکه تجهیزات کارآمد و استراتژیک از ملزومات و تحقیق، طراحی، قطعه سازی، تجهیز و ساخت ناوشکن جماران در داخل راهبردی بودن نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران را اثبات کرده و پیام رهبر فرزانه انقلاب و فرمانده معظم کل قوا در حاشیه مراسم الحاق ناوشکن جماران به ناوگان نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران گواهی بر این امر است.

ساخت ناو محافظ الوند و ناوچه های سریع، ارتقاء سیستم پدافند ناوها، افزایش توانایی تعمیراتی مورد نیاز و در نهایت ساخت ناوشکن جماران از گام‌های بسیار مهمی بودند که برداشته شدن آنها به معنای ظهور و تجلی اراده و توانمندی علمی و فناوری دانشمندان و نخبگان ایران اسلامی در تأمین یکی از ملزومات اصلی دفاعی - نظامی کشور بود و دور از انتظار نخواهد بود که با طی روند کنونی و حتی افزایش شتاب این حرکت به سمت ارتقاء و تعالی توانمندی های علمی و فناوری، در آینده‌ای نه چندان دور به سایر ملزومات مورد نیاز برای تثبیت موقعیت نیروی دریایی ج.ا.ا به عنوان یک نیروی راهبردی در سطح بین المللی و قادر به ایفای نقش تأثیرگذار در تمام آب های آزاد جهان دست یابیم. مقام معظم رهبری و فرماندهی معظم کل قوا در دهم آذر ماه سال ۱۳۸۹ در نخستین نشست «اندیشه های راهبردی» فرمودند: «اگر ما توانستیم به حول و قوه الهی، در یک فرآیند معقول، به الگوی توسعه ای اسلامی- ایرانی پیشرفت دست کنیم، این یک سند بالادستی خواهد بود نسبت به همه ی اسناد برنامه‌ای کشور و چشم انداز کشور و سیاستگذاری های کشور. یعنی حتی چشم انداز کشورهای بیست ساله و ده ساله که در آینده تدوین خواهد شد، باید بر اساس این الگو تدوین شده؛ سیاستگذاری هایی که خواهد شد، سیاستهای کلان کشور، باید از این الگو پیروی کند و در درون این الگو بگنجد.»

معظم له با اشاره به این که «بدون نقشه ای جامع، دچار سردرگمی خواهیم شد. ... این الگو، نقشه ای جامع است؛ به ما می گوید که به کدام طرف، به کدام سمت، برای کدام هدف داریم حرکت می کنیم»، عرصه‌های فکر، علم، زندگی و معنویت را عرصه های اساسی این پیشرفت برشمرده و در توصیف عرصه زندگی فرمودند «همه چیزهایی که در زندگی یک جامعه به عنوان مسائل اساسی و خطوط اساسی مطرح است، در همین عنوان «عرصه زندگی» می گنجد؛ مثل امنیت، مثل عدالت، مثل رفاه، مثل حکومت. اینها همه زمینه های پیشرفت است، که باید به اینها پرداخته شود.

توانمندی و اقتدار نظامی یکی از مولفه های بنیادین امنیت، استقلال، عزت ملی و ... بوده و تدوین نقشه جامع و لگویی مدون برای این توانمندی و اقتدار نیز تحقق فرامین و اوامر فرماندهی معظم کل قوا می باشد و از سوی فرماندهی معظم کل قوا تنها برای توصیف نیروی دریایی ارتش ج.ا.ا بکار برده شده و گسترش دامنه و محدوده فعالیت و حضور فعال و موثر این نیرو در آب های آزاد، مدنظر قراردادن فرامین فوق می تواند در این قالب مورد توجه قرار گیرد. (۱۵)

۸- تعامل سازنده و موثر با جهان بر اساس اصول عزت، حکمت و مصلحت

کسب توان لازم برای ایفای نقش تأثیر گذار در مسائل منطقه ای و جهانی و تعامل با جهان و رعایت سه اصل عزت، حکمت و مصلحت، نیازمند کسب اقتدار و توانمندی خاصی است که در حوزه های مختلف، فرهنگی، سیاسی، نظامی، اقتصادی و اجتماعی باید حاصل شود و با توجه به محدودیت دامنه مانور و حضور نیروهای زمینی و هوایی در خارج از مرزهای کشور، نیروهای دریایی مهم ترین نهادی است که در حوزه های خارج از منطقه قادر به حضور بوده و با اقتدار و توانمندی خویش می تواند نقش مثبت و تأثیر گذاری در ارتقای ظرفیت های بالفعل و بالقوه ج.ا.ا در مسائل منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای فراهم نماید. اقتدار نیروی دریایی ارتش ج.ا.ا در حفاظت از ناوگان کشتیرانی کشورمان در خلیج عقبه و یاری رساندن به سایر ناوگان ها در هنگام مواجهه با دزدان دریایی طی ماه های اخیر، از جمله مواردی است که ضمن نشان دادن ظرفیت نیروی دریایی آجا برای حضور در مناطق دوردست، بر اعتبار و جایگاه این نیرو و به تبع آن کشورمان افزوده است و تداوم این روند و گسترش دامنه و محدوده حضور و مانور ناوگان نیروی دریایی به سایر مناطق جهان می تواند این ظرفیت‌ها را بسیار بیشتر از اکنون ارتقاء بخشد.

در سند چشم انداز ۱۴۰۴ تعامل سازنده به عنوان راهکار اصلی ارتباط با محیط بین المللی مطرح شده است. تعامل مذکور در سند چشم انداز در مقوله های مختلف امنیت، سیاست، تجارت و ... می باشد، در بعد نیروهای مسلح، نیروی دریایی تنها نهادی است که دارای ظرفیت های بالقوه و

بالفعل لازم برای حضور فعال و موثر در تعاملات ج ۱۱ در حوزه های فوق الذکر بوده و این امر در توصیف این نیرو به عنوان نیروی راهبردی جلوه‌گر شده است.

۹- تجارت دریایی

مسیر اصلی صادرات و واردات کشور از دو مسیر اصلی دریایی انجام می‌گیرد. یکی از مسیر باب المندب، دریای سرخ و کانال سوئز و دیگری به سمت جنوب شرق که بعد از عبور از جنوب هندوستان به سمت مالزی، اندونزی و در نهایت عبور از تنگه مالاگا ختم می‌شود. ضمناً قابل ذکر است مقدار کمی از صادرات و واردات از مسیر جنوب آفریقا دماغه امید نیک انجام می‌گردد. (۱۶)

به گفته امیر دریادار سیاری منطقه محاط در مثلثی که رأس اول آن تنگه هرمز و رأس دوم آن باب المندب و کانال سوئز و رأس سوم آن آسیای جنوب شرقی و تنگه مالاگا، ۹۳ درصد واردات و صادرات کشور را در بر می‌گیرد. بنابر این با توجه به اهمیت دریا در اقتصاد کشور و آزادی عمل کشورها در مبارزه با دزدان دریایی نیروی راهبردی به عنوان نیروی توانمند در آن سوی آنها توانسته امنیت را برای اقتصاد کشور ما به ارمغان بیاورد و بقیه کشور نیز از برکات این امنیت ایجاد شده توسط ارتش ج ۱۱ بهره‌مند شده‌اند.

۱۰- دزدی دریایی

دزدی دریایی به طور ساده عبارت است از هرگونه عمل خشونت‌آمیز غیرقانونی که به وسیله یک کشتی خصوصی (غیردولتی) در دریای آزاد علیه کشتی دیگر به قصد چپاول صورت می‌گیرد. در واقع دزدی دریایی کم‌وبیش در آب‌های دنیا وجود دارد و برخی افراد با اهدافی خاص و با توجه به نیازهای خود کشتی‌های تجاری را غارت می‌کنند که تروریسم خاصی است که نسبت به کشتی‌های تجاری اعمال می‌شود. دزدی دریایی پیشینه‌ای بسیار طولانی دارد و به ۱۳ قرن قبل از میلاد مسیح برمی‌گردد و در کنار تجارت جهانی برده به عنوان یکی از مصادیق جنایات بین‌المللی، اعمال صلاحیت جهانی در ارتباط با مرتکبین آنها از دیرباز فراهم بوده است. در ارتباط با مرتکبین آنها از دیرباز فراهم بوده است و از سوی همه انسان‌ها مورد پذیرش قرار گرفته است و معتقدند بنا به اصول اخلاقی و اجرای عدالت، باید اقدام به محاکمه دزدان دریایی کنند و یا لاقلاً معتقد به محاکمه آنان باشند.

مؤسسه تحقیقاتی و پژوهشی چاتام هاوس در بررسی اخیر خود در مورد دزدی دریایی آن را تهدیدی تجارت جهانی و محرکی برای جنگ‌های منطقه‌ای نامید. (۱۷)

دزدی دریایی گرچه پدیده‌ای جدید نیست و ریشه در تاریخ تجارت دریایی دارد، اما ظهور و در واقع به تعبیر بهتر تشدید آن به شکلی که امروز وجود دارد، آن هم در این برهه از زمان با وجود بحران اقتصادی تهدیداتی را برای تجارت جهانی بوجود آورده است.

در این باره مرکز پژوهشی "چاتام هاوس" در انگلیس که یکی از مهمترین مراکز تحقیقاتی و پژوهشی بررسی کننده چالش‌های جهانی است، در این باره تحلیلی را ارائه کرده است.

این مؤسسه در گزارشی که آن را با عنوان "دزدی دریایی و چگونگی برخورد با آن" بر روی وب سایت خود قرار داده به این نکته اشاره و تاکید دارد که این مسئله نمی‌تواند تنها به شیوه نظامی حل و فصل شود. این مسئله احتمالاً در آینده قابل پیش بینی به عنوان یک مسئله مهم مطرح خواهد شد و تنها ریشه یابی آن می‌تواند آن را از بین ببرد.

"راجر میدلتون" نویسنده این گزارش می‌نویسد: دزدی دریایی در سواحل سومالی در سال ۲۰۰۸ دو برابر شده و تاکنون بیش از ۶۰ کشتی مورد حمله قرار گرفته، دزدان مرتب درخواست پول می‌کنند و شیوه آنها در این راه تهاجمی تر و خصمانه تر می‌شوند. وی می‌نویسد: جامعه بین‌المللی باید از این خطر آگاه باشد که دزدان سومالی می‌توانند ماموران شبکه‌های تروریستی بین‌المللی باشند. در حال حاضر پولی که آنها از این حیث بدست می‌آورند خرج جنگ در داخل سومالی می‌کنند در گزارش با اشاره به این تهدیدات آمده است: این عوامل سبب شد تا برنامه جهانی غذا اخیراً مجبور شود تا به طور موقت ارسال مواد غذایی به سومالی را تعلیق کند، از اینرو کانادا تصمیم گرفت تا کشتی‌های برنامه جهانی غذا به سوی سومالی را اسکورت کند، اما هیچ جایگزینی برای بعد از پایان ماموریت کانادا وجود ندارد. (۱۸)

خطر دزدی دریایی سبب می‌شود تا کشتی‌ها به دور زدن آفریقا از طریق دماغه امید نیک فکر کنند که این مسئله، قیمت اقلام وارداتی از آسیا و خاورمیانه از جمله کالاهای تولیدی و نفت را گران‌تر خواهد کرد و در زمانی که تورم و فشار ناشی از آن بالاست این مسئله می‌تواند نگرانی‌های عمیقی را در پی داشته باشد.

تحلیل چاتام هاوس افزوده است: در صورتی که نفت کشی آتش گرفته و یا غرق شود، دزدی دریایی می‌تواند منجر به یک فاجعه زیست محیطی در خلیج عدن شود و احتمالاً استفاده از تسلیحات بسیار قوی تر هم به عمق این فاجعه می‌افزاید.

رشد فزاینده دزدی دریایی در سال‌های اخیر به خصوص در سواحل سومالی، واکنش‌های جهانی گوناگونی را به دنبال داشته است. کشورهای متعددی از جمله ایران در تلاش برای حفاظت از کشتیرانی بین‌المللی و البته منافع تجاری خود، اقدام به گسیل نیروهای دریایی‌شان به خلیج عدن و سواحل سومالی کرده‌اند. در این رابطه شورای امنیت سازمان ملل متحد با عنایت به اختیارات خود بر اساس فصل هفتم منشور ملل متحد مجموعه

قطعه‌نامه‌هایی را به تصویب رسانده که به کشورها اختیارات بی‌سابقه‌ای را در مبارزه با دزدان دریایی می‌دهد. این تحولات، این تصور که دزدی دریایی را همچون برده‌داری به موضوعی متروک در حقوق بین‌الملل بدل کند، به کنار نهاد و بار دیگر توجه جامعه بین‌المللی را به خود جلب کرد. (۱۹)

۱۱- نتیجه گیری

دریا به عنوان عرصه‌ای تعیین کننده برای کشورهایایی که به آب های آزاد راه دارند، چنان اهمیتی دارد که هیچ ابزار و اهرمی قادر به جایگزینی آن نبوده و علیرغم ارائه نظرات مختلفی از سوی ژئوپلیتیسین های نامدار جهان در خصوص اهمیت فضا و خشکی، به نظر می رسد هیچ عاملی قادر به جایگزینی نقش دریاها و آب های آزاد جهت توسعه دامنه حضور و نفوذ مستقیم توانمندی و اقتدار مستقیم کشورها نمی باشد. نیروی دریایی ج.ا.ا از یکسو به دلیل سوابق تاریخی خویش و از سوی دیگر به دلیل رویکردهای دوراندیشانه و راهبردی فرماندهی معظم کل قوا، واجد ویژگی های لازم برای کسب و تحقق عنوان راهبردی می باشد و ظرفیت های بالفعل و بالقوه موجود در نزد فرماندهان و کارکنان این نیرو، اطمینان بخش تحقق چنین هدف ارزشمندی است.

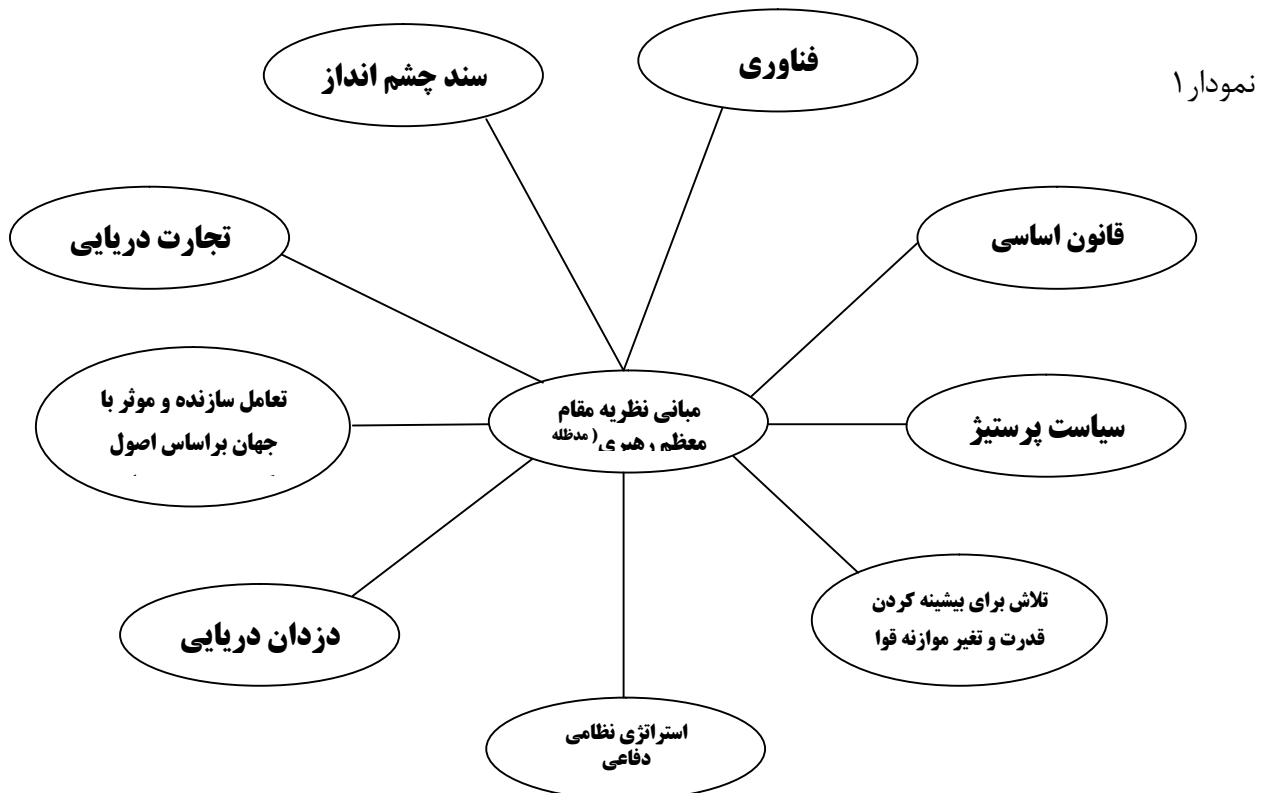
با این حال نیروی دریایی راهبردی و حضور پر قدرت در آبهای آزاد جهان ایجاد فرصتها و تهدیداتی می نماید که به طور خلاصه به شرح زیرند:

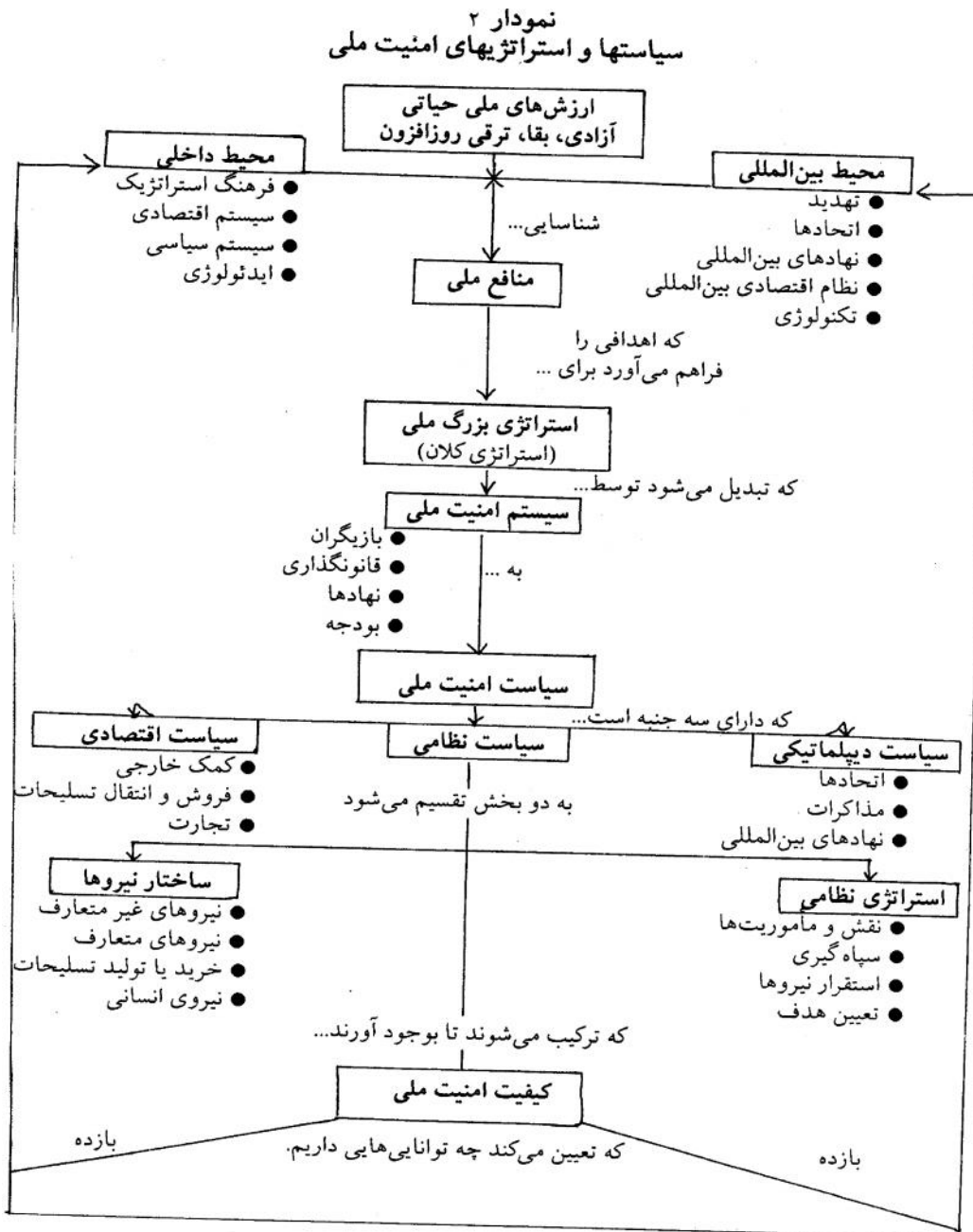
فرصتها

۱. برقراری امنیت تردد خطوط مواصلاتی دریایی
۲. انتقال پیام صلح دوستی ملت ایران به کشورهای دنیا
۳. ایجاد انقلاب تکنولوژیک در زمینه دریا
۴. انتقال خط دفاعی به نزدیکی مرزهای دشمن
۵. تغییر موازنه قوا به سود ایران

تهدیدها

۱. تقویت قدرت نیروی دریایی ارتش ج.ا.ا باعث حضور پررنگتر نیروهای فرا منطقه ای در آبهای منطقه می گردد.
۲. پیشرفت تسلیحاتی نیروی دریایی باعث ایجاد رقابت تسلیحاتی در منطقه می گردد که علاقه کشورهای عربی هجوار برای خرید سلاح، می تواند ایران را در آینده رقابتی با مشکل مواجه کند.
۳. بیشتر شدن علاقه کشور های عربی به قدرت های فرا منطقه ای جهت برقراری امنیت
۴. تغییر موازنه قوا به سود ایران و تقویت موقعیت آن می تواند هژمون فرا منطقه ای آمریکا و متعهدانش را به انجام کار های مخاطره آمیز تحریک کند. به طوری که رابرت گیس وزیر دفاع پیشین آمریکا گفت: برخی از کشورها برای تضعیف قدرت نیروی دریایی آمریکا استراژی (نامتقارن و غیر متوازن) در پیش گرفته اند. (ایرنا، اردیبهشت ۱۳۸۹)

این نمودار از منبع زیر گرفته شده است.

سعیده لطیفیان، استراتژی، تهران | وزارت خارجه، ۱۳۸۷، ص ۷۸

۱۲-مراجع

۱. مورگنتا. هانس. جی سیاست میان ملت‌ها، ترجمه حمیرا مشیرزاده، تهران، وزارت خارجه، ۱۳۸۹، ص ۱۳۶
۲. همان ص ۱۴۶
۳. میرحیدر دره، اصول و مبانی جغرافیای سیاسی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۴، ص ۲۰
۴. مورگنتا. هانس. جی سیاست میان ملت‌ها، ترجمه حمیرا مشیرزاده، تهران، وزارت خارجه، ۱۳۸۹، ص ۳۰۶
۵. لطیفیان سعیده ، استراتژی، تهران، وزارت خارجه، ۱۳۸۷، ص ۷۶-۷۷
۶. همان ص ۷۹
۷. همان ص ۹۷
۸. جهانگیر منصور، مجموعه قوانین نیروهای مسلح ج.ا.ا، تهران، دیدار، ۱۳۸۳، ص ۱۹۰
۹. بیانات معظم رهبری در دیدار استانداران در ۱۳۸۲/۱۰/۲۲
۱۰. بیانات معظم رهبری در دیدار استادان و دانشجویان قزوین ۱۳۸۲/۰۹/۲۶
۱۱. بیانات معظم رهبری در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیأت دولت در ۱۳۸۹/۰۶/۰۸
۱۲. مرادیان محسن، اشراف اطلاعاتی و نیروی دریایی راهبردی، نگاه، سال پنجم، پائیز زمستان ۹۰
۱۳. همان
۱۴. همان
۱۵. پیشین
۱۶. [Www.tabnk.ir/fn/page/?eid=124072](http://www.tabnk.ir/fn/page/?eid=124072)
۱۷. شجاعی اصل کلیدر رضا، دزدان دریایی و حقوق آبها، ۸۹/۷/۳۰
۱۸. www.ghazavt.com/73/kharej.htm
۱۹. پیشین